

A HADBÍRÓSÁGI ÜGY

Irta: Birkás Endre

Azoknak az átkozott szigorlati leleteknek köszönhetta az egészset. Még ott kint Oroszországban se hagyták békében velük. Alig mult el hét, hogy ne érkezett volna levél a pécsi hadbiztosságtól. Legtöbbször számvivő őrmesterének, a hórihorgas bonyhádi borkereskedőnek bűneit kérték számon. Persze tőle, mert ő volt az oszlop parancsnoka. Zsoldkülönbözeteket követeltek rajta, jogosulatlanul kifizetett illetményeket, szállításokból eredő hiányokat: talpbőrt, zabot és benzin-hordókat, amelyek az erdélyi és bácskai bevonulás óta nyomták lelkiismeretét. Most aztán két-három év multával szemfüles hadbiztossági számkukacok kibogarásták elszámolásaikból, hogy még jobban elkésérsíték itteni életét.

De legtöbb baja a felszerelési hiányok miatt volt. Elveszett pokrócok, csajkák, gatyák, franciakulcsok és egyéb autós szerszámok, miatt. Hiába írtak leszerelésekkor leleményes jegyzőkönyveket, tanukkal bizonyítva, hogy az erdélyi bevonuláskor Szászrégenben híd szakadt le alattuk s a vízbe veszett két málhás zsák, meg hogy a délvidéki hadjárat idején Zomborban csetnikek kirabolták műhelyüket, hazugságaikat rendszerint nem hitték el a hadbiztosok. Bűnlajstroma, tartozása a kincstárral szemben leszerelésről leszerelésre növekedett s aggódva várta, mikor kezdik majd hitvány zászlósi fizetéséből levonni a veszendőbe ment különböző felszerelési tárgyak árát.

Ez volt röviden háttére és ahogy mondani szokták, lelki indítéka Bándy Balázs elhamarkodott tettének, ami sajnos őt is belekeverte a rosszemlékű, kellemetlen ügybe...

* * *

Egy hete voltak O.-ban. Szélesen elterült, jellegtelen városka volt pár kilométerre a Dontól. Szokás szerint, ezúttal is a város peremén, kis földszintes házban kellett szállást keresniük, mert a beljebb fekvő, nagyobb épületeket mind a németek foglalták el. Október volt, sárban úszott a város, napok óta sűrű, nehéz ködök feküdtek a házakon.

Ebédnél ültek és rosszkedvűen kanalazgatták a fagyasztott marhahúsból készült bagulyást. Heten ülték körül az asztalt, Bándyn kívül csupa póttartalékos, kopaszodó, nygyven év körüli, vastagodó derekú családapák. Ők voltak az oszlop törzse; írrok, felvételező, számvivő és egyéb tisztségek viselői. A zászlós harminc éves volt, de rózsás, pufók arcával, könnyűszálú, lencsőke hajával annyinak se látszott... A nagy ábrándról, leváltásukról volt a szó.

— Mégis, Kállay ígérte meg — jegyezte meg a papos külsejű Sárvári, a paksi OTI pénztáros és aranykeretű szemüvege mögül a

vele szemben ülő Kochra pislogott. Kállay ugyanis a nyár elején büszkén kijelentette, hogy a tél beállta előtt hazahozza az Oroszországban állcmásozó csapatokat.

— Marhaság. Kállay! — fortyant fel Koch. — Értsd meg végre, minket otthon leírtak már, mint veszteséget. Nem lesz itt semmiféle leváltás. Itt döglünk mindnyájan.

Koch lázadó lélek volt. Mennyit kereshetne, ha otthon hagyták volna — dühöngött naphosszat. Szívбайos nővérenek kell a bőrkereskedését vezetnie a Paulay Ede-utcában s mit ért az ilyen vénlány az üzlethez. S ezalatt ő itt penészedik heti tizenöt forintért.

— S tudjátok, otthon röhögnek rajtunk — gyötörte magát. Negyedszer szolgált együtt Bándyval s mindketten másodszor voltak kint Oroszországban.

— Az a trehány Kozma elvesztette az egyik pokrócát — szólt meg kis idő múlva a melák Müller, a számvivő, megtörve a kényszerű, kellemetlen csendet. Nagy világoskék szcmét bánatosan a zászlósra meresztette. — Egy hónapon belül a harmadik pokróc tűnt el.

— Eladta vagy odaajándékozta valami nőnek — vetette közbe Koch s undorral eltolta maga elől a még félig telt csajkát. — Egy német ápolónőt szedett fel nemrég, azzal flangál minden este. Ismerem azt a ferencvárosi stricit.

Ferencvárosi strici — gondolta magában Bándy. Furcsa volt ezt itt O.-ban hallani, kétezer kilométerre Budapesttől. Ugyanezt érezné valószínűleg akkor is, ha most Braziliában lennének. Kopogtak az üvegajtón. Az ellátó oszlop — röviden ellő — jól ismert, őszbajszú küldönce lépett a szobába és a zászlós elé tett egy írást.

Félóra múlva kint voltak a pályaudvaron. Dél felé elállt az eső, a Don felől csipős, komisz szél vágott az arcukba. Reggel hosszú szerelvény érkezett az állomásra, annak anyagát kellett elszállítaniuk az ellő raktárába. Ott álltak a rampán rozoga teherautóik; fáradt, elgyötört arcú munkaszolgálatosok hordták rájuk a vagonokból a szállítmányt. Téli felszerelés érkezett: meleg alsóruha, hőcsizmák, bőrkabátok, pokrócok.

Koch és Bándy egymás mellett állt a rakodó szélén és csendben szemlélte a rakodást. Bándy rábámult egy-egy munkaszolgálatosra, de ha az viszonzta pillantását, hirtelen elkapta a fejét, mintha szégyenkeznék. Ocsmány ügy ez is — gondolta magában, ki tudja hányadszor. Émelyítő volt itt állni meleg bőrbekecsbe sülylesztett kézzel és nézni, ahogy orvosok, mérnökök meg tanárok zsákokat cipelnek. Néhány arcot ismert már közülük. Dolga nem igen akadt, csak azért jött ki, hogy egy kis friss levegőt szívjon. Koch hamarosan ismerőst fedezett fel. Híres volt erről, minduntalan ismerősökre bukkant.

— Mérnök a Weiss Manfrédnél — mutatott a vagon ajtajának támaszkodó munkaszolgálatosra és azzal magára hagyta a zászlóst. Bándy pár pillanat múlva látta, hogy zsebeiben kotorász, majd átad sovány, szeplős ismerősének egy csomag Leventét.

Nemsokára visszajött Bándyhoz.

— Együtt jártunk a Werbőczibe — magyarázta mentegetőzve, mintha már restelné, hogy folyton ismerősökbe ütközik.

Bándy mereven bámulta csizmája orrát és eszébe jutott, hogy amikor az erdélyi bevonulás idején Besztercén megismerkedtek, Koch azt mesélte, azért nincs karpaszomány viselésre joga, mert Németországban végezte középiskoláit s itthon nem akarták elfogadni német érettségijét. Elhitte neki s pár nap mulva felszólította, hogy illendőség kedvéért varrassa csak fel magának nyugodtan a karpaszományt. Az akkori katonái illemszabályokkal sehogysé fért össze, hogy ő tiszt létére barátkozzék és tegeződjék legénységi állományúakkal, akiknek még karpaszományuk sincs. A német érettségi hihető volt, mert mint kiderült, Koch a magyar helyesírással valóban eléggé hadilábon állt. Ugyanis — ki tudja miért — írónak jelentkezett ott Besztercén s Bándynak alkalmá volt meggyőződnie helyesírásban való jártasságáról. Tavaly aztán, mikor kikerültek Oroszországba s minduntalan németekkel akadtak össze, a zászlós rájött, hogy a német érettségivel sincs valami rendben.

Új vagónt nyitottak. Pokrócokkal volt tele. Vastag, jó erős gyapjútakarók voltak. Bándy elnézte, ahogy tizesével csomagolva dobálták őket a teherautókra. Néha egy-egy csomag kibomlott, de nem kötötték újra át, mert sietni kellett, egy órájuk volt már csak sötétedésig. Feldobálták őket darabonként a gépkocsira.

Egymásra néztek. Bándy rögtön tudta, Koch is arra gondol, amire ő: a nagyszerű alkalomra, hogy pótolják hiányzó pokrócaikat. Ha féltek is a téltől, nem is sejtették, milyen fejvesztetten fognak majd menekülni januárban s végre elkövetkezik egy igazi, nagyszabású visszavonulás, amiről titokban minden szigorlati leletekkel szorongatott századparancsnok ábrándozik. Amikor minden multbéli tartozást, veszteséget el lehet számolni. A zászlósnak akkor még csak a három takaró járt a fejében, amiről Müller az ebédnél említést tett.

— Ha most lehetne valamit csinálni — dünnyögte maga elé halkán, de ügyelve azért arra, hogy Koch meghallhassa.

— Várj csak. Beszélek Novákkal. Azt hiszem, nincs még benne szesz.

Félrevonult a vörös, rókaképu szakaszvezetővel. A válláig se ért a nagy darab embernek s erőteljesen hadonászott. Novák komolyan bólogatott, arca csupa megértés, jóindulat volt. Bándy izgatottan leste őket, szíve a torkában dobogott.

Hirtelen besötétedett. A Don felől torkolattüzek csaptak fel a csillagtalán, komor égbe. Hajtották a munkaszolgálatosokat; kiabálástól, veszekedéstől lett hangos az állomás. A szerelvény elején fegyencek rakodtak. A büntető század. Ott volt a híres feleség-ügyilkos, aki az osztrák alpokban selyemkendővel megfojtotta feleségét, aztán lehajította holttestét egy szakadékba, hogy baleset látszatát keltse. A huszas évek végén hónapokig írtak róla az újságok. Régi ismerős volt a rakodón. Szemüveges, okos arcú férfi. Modorán, beszédén érezni lehetett, hogy tudja: híres ember, ahol

megjelenik, hamarosan mindenki őt bámulja. Szívesen beszélt a „multról”. Nemrég Bándy is összeakadt vele.

— Két évem van még, kérem... Akkor aztán majd bebizonyítom, hogy ártatlanul ítélték el... De zászlós úr, mikor megyünk haza?

Ő nem rakodik, afféle munkavezető. Most is ott állt egy vagon ajtajánál, kezében papír és ceruza, számol, intézkedik. Két barnakéjú férfi bőrkabátokat cipelt. Egy pillanatra megálltak előtte, de nem néznek semerre, földre szegzik tekintetüket. Bándy őket is ismerte már. A kassai emberevő cigányok voltak.

A szél erősödött, a zászlós fázott a sok ácsorgástól. Elege volt már ebből. Itt ordított Szívós, a pécsi iker-oszlop parancsnoka, ő dirigálja az összes teherautót. Oblós, mély hangja időnként végigdörgött a rakodón. Felkes, tettvágytól hajsztolt katona, ritka példány tartalékosok között. Forgalmat irányít, vasutasokkal vitatkozik, noszogatja a munkaszolgálatosokat. Ő a legfontosabb ember a pályaudvar környékén. Rekedt a sok kiabálástól, agyonhajsztolja magát, alaposan le is fogyott. „En meg hízik itt kint” — gondolta magában Bándy. Mikor nemrég szabadságon volt odahaza, alig fért bele civilruhába. Igaz, napokig nem megy ki az állomásra, Szívós meg reggeltől estig itt rohangál és ordítózik.

Egyszerre idegen hang rázta fel a dermedt báméskodásból. Csalán, az ellős főhadnagy jelent meg a pályaudvaron. Kistermetű, nyalka szőkebajszú férfi. Sipító vékony hangjával idegesen adta a rendelkezéseket: abba kell hagyni a rakodást, ő nem hajlandó ebben a sötétben több árut átvenni. Felharsant Szívós rekedt basszusa: ő még ma ki akarja az összes vagon rakatni. Érvel, magyaráz, „hadművelési szempontokat” emleget.

— Nem érdekel — sivit fejhangon a kis főhadnagy. A már megrakott tehergépkocsikat se hajlandó lerakatni. Menjenek be a telephelyükre, majd holnap reggel átveszi a kocsikon lévő árut.

Bándy végleg elhatározta, nem marad tovább. Egész testében didergett. Koch gondjaira bízta az oszlopot, beült személygépkocsijába, szállására vitette magát.

Félóra múlva Koch is megjelent.

— Kilenc megrakott kocsival beálltunk az udvarba — ujságotla és sokatmondóan elvigyorogta magát.

Hét óra felé Kazal őrzető, a bonyhádi fűszeres jelent meg a zászlós szobájában. Ravaszképű, alázatos modorú ember volt, szívesen emlékeztetett mindenkit arra, hogy kereskedő, és nem akármilyen taxisofőr vagy mateoszos, mint a többiek. Karján valami ruhaféle lógott. Kötött alsónadrágok, fedezte fel Bándy, mikor Kazal közelebb jött a petróleumlámpához.

— A zászlós úrnak hoztam — mondta az őrzető, szemét forgatva. — Gondolom, jó lesz majd télire. Tessék elhinni, kitűnő áru. Ilyet üzletben nem lehet már kapni. Érték én az ilyesmíhez.

— Honnan van ez magának? — kérdezte Bándy óvatosan és elmélázóan nézte a sarokban lógó ikonba foglalt bánatos Krisztus-arcot.

— Hát van kérem, zászlós úr. Van. — Sunyi mosoly jelent meg ajka körül; azt jelentette, ne firtassuk a dolgot, nyugodjon bele Bándy a tényekbe.

A zászlós nem fogadta el az ajándékot. Rögtön sejtette, hogy a délutáni vagónokból valók. A bonyhádi fűszeres csodálkozó arccal, kissé bosszúsán kisomfordált a szobából. Mikor később, elalvás előtt eszébe jutott Bándynak a jelenet, öngúnnyal, de mégis bizonyos jóleső elégedettséggel állapította meg magában, hogy a sok katonáskodásban még nem tompult el teljesen az erkölcsi érzéke. Derűs, kellemes álmái voltak ezen az éjszakán. Otthon volt, bejárt a bankba s fürödni ment hatéves kislányával a Duna-uszodába.

* * *

A katasztrófa bekövetkeztéről másnap reggel nyolc felé értesült. A tehergépkocsik nemrég hagyták el a telephelyet, nyugodtan fogyasztotta reggelijét, amikor egyszerre csak lihegve berontott szobájába Koch.

— A teremtését, iszonyú baj van — hadarta. — Az ellősök valahogy gyanut fogtak és kutatni kezdtek a kocsikon. Csanákot és Gullnert le akarják tartóztatni. A barmok a kocsijukon hagyták a tegnap összelopkodott holmikat. Az ülés alatt volt minden.

Rögtön autóba ültek és robogtak be a városba. Ha meglátták útközben valamelyik tehergépkocsijukat, Koch leállította és megmondta a vezetőnek, mi történt, hogy az tudja, mihez tartsa magát s ha esetleg van még a kocsiján lopott holmi, vigye be a szállására. Félték, hogy minden gépkocsit átvizsgálnak s még néhány embert letartóztatnak. Tudták jól, valamennyien lopnak. Melyik katona nem lopott. „Nincs? Szerez fiam!” — hallották már ujonckorukban az őrmesterektől és a tisztektől. Aztán hamarosan meg is tanultak szerezni.

Az ellónál sürgés-forgás, izgatott moraj fogadta őket. Ott volt az ellő teljes tisztikara, középpütt az elhízott, véraláfutásos szemű Hajnóczy ezredes. Amint meglátta Bándyt, rögtön feléje fordult.

— Csakhogy itt vagy — üvöltötte. — Szép kis társaság. De ne félj, én tudom, hogy kell az ilyen piszkos gazemberekkel elbánni. Megérdemelnék, hogy az első fára felhúzzák őket. Már készül a tényvázlat.

A zászlós mentegetőzve dadogott, majd gyáván, zavartan körülnézett, hátha talál valakit, akitől megértést, jóindulatot remélhet. Nem akadt senki. Csupa ellenséges, felháborodott arc meredt rá. Kárörömmel vagy megbotránkozást színelve nézték. Közben morogtak, mint felingerelt kutyák: kár teketóriázni velük... úgy van, fel velük az első fára. Gyűlölték a gépkocsivezetőket. Ha egy gépkocsit nem sikerült elindítani, rögtön megállapították: szabotál a vezetője. Majdnem minden tisztnek sértette önérzetét kiszolgáltatottsága a gépkocsivezetővel szemben; az a tudat, hogy itt kint, több ezer kilométerre a magyar határtól, sorsa a sofförje kezében van s ha egyszer futni kell — (kinek nem jutott ez eszébe?) — minden

attól függ, van-e használható gépkocsija és vezetője... A nagy felháborodás is nevelés volt. Hisz az ellóknak se volt jó hírük.

— Holnap a hadbírószájon lesz a tényvázlat — harsogott az ezredes.

Szigorlati lelet, tényvázlat, hadbírószá — zúgott a zászlós fejében. Csak most vette észre, pár lépésnyire éppen átkutatták az egyik gépkocsiját. Serény kezek turkáltak az ülés alatt, valaki még a motorházba is benézett. Göndör, a vezető ijedten, segélykérően pislogott Bándyra. A zászlós bajt szimatolt. Ebből megint valami disznóság lesz. Pár pillanat múlva az egyik ellós nagy diadallal meglobogtatott az ezredes felé két zöld kötött ujjast.

— Letartóztatni! — ordított Hajnóczy, ahogy a torkán kifért. A szerencsétlen Göndör ott állt elhagyatva a járda szélén s jámbor, sápadt képevel egyre rémültebben tekintgetett a zászlós felé.

Az ezredes távozni készült, úgylátszik, megelégedte már a sok kiabálást.

— Küldjétek fel azt a disznót is az irodába — mutatott Göndörre, majd Bándyra rá se hederítve sarkon fordult.

Az egész város tudott már a letartóztatásokról. Ide-oda ténferegtek Kochhal a városban, nem találták a helyüket. Délben találkoztak a nagyhangú Szívóossal.

— Látod, mindig mondtam — magyarázta rekedten. — Meg kell fogni az embereket. Nálad nagyon elkanászodott a társaság. Most aztán nyakig benne vagy a pácban.

Ebédnél úgy döntöttek, Bándy délután elmegy az ezredeshez s „próbál beszélni vele”. Gyászos hangulatban ülték körül az asztalt. Több emberüket nem csípték el; elég volt az a három.

— Mindenesetre ronda história — hangoztatta Wind Frici, a szigetvári ügyvéd, ezidőszent szakaszparancsnok. Ő volt köztük katonai dolgokban a legtájékozottabb. Póttartalékos szakaszvezető léte jobban ismerte a szolgálati szabályzatot, mint akárhány tényleges tiszt. Vigasztalást, jogi tanácsot vártak tőle. Remélték, kitalált már valamit, kihúzza őket a csávából. E helyett ő is csak sopánkodott.

— Este mindenesetre tanácsos volna parancshirdetést tartani — jegyezte meg Sárvári. — Ez nem mehet így tovább.

— Természetesen. Én is gondoltam rá — válaszolta Bándy engedelmesen és Kochra nézett, aki egész ebéd alatt egy szót se szolt s komor arccal ette a Wehrmachtsuppét.

Parancskihirdetésre egyre ritkábban került sor náluk. A zászlós sok évi katonáskodás után is útálta az ilyen ceremóniákat. De ebben nem értettek mindnyájan egyet vele. Sárvári régóta panaszkodott az emberekre: túlságosan szabadjára engedik őket, nem lesz ennek jó vége. Ő is szakaszvezető volt, s rangjára való tekintettel — más beosztás híján — a műhelyparancsnoki teendőikkel bízta meg a zászlós. Ilyen tisztségre nem volt szükség, rendszeresítve se volt a tehérgépkocsi oszlopoknál. Két kitűnő szerelőjük parancsnok nélkül is elvégezte a dolgát. De bevonuláskor annyi karpaszományost adtak az oszlophoz, hogy Bándy kénytelen volt ilyen új tisztségeket

kitalálni. Így lett Sárváriból műhelyparancsnok. Azt mesélték róla, otthon motorkerékpárja van, afféle ezermester, mindenhez ért, valószínűleg teherautókhoz is. Mint hamarosan kiderült, embereik, akik a polgári életben is a gépkocsi kormányja mellett ültek, nem sokra becsülték műszaki szakvéleményét. Ha rúgótörés vagy csapágyolvasás miatt megjelentek a műhelyparancsnoknál, rendszerint nem mutattak kellő tiszteletet iránta. Sárvári ilyenkor naphosszat sértődött arccal járt-kelt köztük, s ismételten kijelentette: nem lesz jó vége ennek.

Most elégedett, majdnem diadalmas arccal ült az asztalnál. Jóslata beteljesedett. Nyakukon a baj, mert elkanászodtak az emberek. Hatalmas étvágygal falta az ízetlen német zöldséglevest. Látszott rajta, megbékélt a világgal, a katonáskodás egyszerre elviselhetőbb lett számára.

Hallgattak. Bándy az ezredessel való délutáni találkozásra gondolt. Vajon lesz-e valami eredménye?

— Megy fel az arany ára, képzeljétek — jelentette ki váratlanul Kálmán, a felvételező. Ő volt élmezőnyük, konyhájuk öre. Pirosposzsgás arcával, csapzott, vöröses szőke hajával, bozontos fókabajszával úgy hatott, mint egy uniformisba bujt falusi kocsmáros. Középszkolai tanár volt, földrajz-történelem szakos. Vad szenvedéllyel gyűjtötte a cári időkbeli való aranypénzeket, a piculykákat, ahogy ő nevezte. Felhajtói voltak, minden idejét igénybevette az eladók utáni futkosás. Ládája alján pedig szépen gyűltek a kis aranyocskák.

— Isten verje meg az aranyaidat — vágta le Koch elkeseredtetten a kanalát. — Inkább arra lenne gondod, hogy ne ilyen moslékot adjanak élénk.

— De el vagytok szontyolódva — szólalt meg ismét Kálmán, de nem válaszolt neki senki.

Három óra felé elment a zászlós az ellóhoz. Három embere ott gubbasztott az iroda előtt egy padon.

— Ettek valamit? — kérdezte aggódva.

— Kell is nekünk most étel — legyintett a hosszú Gullner, a pécsi gázművek pénzbeszedője, s dülledt nagy szemét rendreutasítón a zászlósra szegezte. — Mi lesz velünk, zászlós úr?

Bándy próbálta megnyugtadni őket. Ne féljenek, fő a hidegvér, majd csak elsímul a dolog. Sehogyse tetszett neki a kétségbeesésük. A végén majd kikotyognak valamit, Kochot is belekeverik az ügybe. Ettől félt első pillanattól kezdve.

Belépett az irodába. Csalán főhadnagy írt valamit egy kopott fróasztalnál.

— Majd megnézem, hogy felébredt-e már az ezredes úr — mondta és szólt egy küldöncnek. — Tudod, délután mindig lefekszik. Mindent nekem kell csinálnom, azt se tudom, hol a fejem — panaszkodott. — Annak a három disznónak az ügyében jöttél?

Az ezredes gyűrött, álmos arccal fogadta.

— Na, mit akarsz?

Bándy előadta a mondanivalóját. Megígérte, hogy szigorúan

meg fogja fenytetni a három tolvajt, de engedje őket vissza az ezredes hozzám, s ne továbbítsa a tényvázlatot a hadbírószágra.

— Hohó, barátocskám, abból nem eszel — szakította félbe az ezredes. — Mit képzelsz te tulajdonképpen? Az ilyen söpredékkel el kell bánni, különben a fejünkre nőnek.

Bándy végül majdnem könyörögve csak arra kérte, engedje el őket. Hivatkozott az általános gépkocsivezető-hiányra. Pótlást kell majd kérnie a hadtesttől, három gépkocsi vezető nélkül marad. Többször is emlegette a szállítások gyors lebonyolításának fontosságát, a közelgő telet. Hajnóczy végre nagynehezen beleegyezett: viheti magával az embereit.

— De személyileg vagy felelős érték — üvöltött utána, mikor a zászlós már az udvaron járt.

Mindhárman elégedettek, boldogok voltak, mintha nem is várna rájuk hadbírószági tárgyalás. Megint szabadok, ez volt a fontos. Nagyban magyarázták a zászlósnak, hogy ártatlanok s dühösen szidták az ellősokat.

— A saját holminkat szedték össze — dohogta a fiatal Csanák, aki újoncsorból került az oszlophoz, s több nevezetes tettét tartották számon.

Bándy megértően bólogatott. Gondolják csak, hogy elhiszi nekik, hogy az ülések alól kiszedett vadonatúj pokrócok, kötött ujjasok a sajátjaik voltak. Így mindnyájuknak kellemesebb, megkönnyítették egymás helyzetét.

Esteledett, amikor Wind parancshirdetéshez sorakoztatta az oszlopot az iroda mögötti gyümölcsösben. Ő volt az egyetlen a póttartalékosok között, aki értett az ilyesmihez. Két teherautó reflektora szolgált világításul. Wind harsány „fejvetést” vezényelt — (repüljenek azok a tőkök: visszhangzott Bándyban önkéntes korából) — és „beadta” a jelentést.

Ott voltak mindnyájan. A sor elején a karpaszományosok, mellettük a többiek. Megannyi kíváncsi, bíráló tekintet meredt a zászlósra. Most más az én helyemben valószínűleg jól kieresztené a hangját — gondolta magában, ahogy ott állt előttük. Fátyolozott hangján, kissé elfogódottan beszélni kezdett: az első vonalban harcolókról, a front mögötti alakulatok előnyös helyzetéről, meg az oszlop néhány magáról megfedkezett gépkocsivezetőjének szerencsétlen ballépéséről, amely az egész városban felháborodást keltett. Úgy vélte, ennyi elég. Helyeslő pillantások, bizalom és megértés fogadták szavait. Még a három póruljárt is olyan ártatlan ábrázattal bámultak rá, mintha nem is róluk volna szó. A némajáték, amit eljátszottak, majdnem meggyőző volt.

A zászlós aztán bejelentette, hogy akinél még van valami a tegnapi szállítmányból, adja le parancshirdetés után az irodában. Ez kissé nyugtalanítóan hatott az emberekre. Hirtelen fázni kezdtek, krákogtak, türelmetlenül ide-oda topogtak. Bándy érkezettnek látta az időt, hogy feloszlassa a gyülekezetet. Ismét vezényszavak, fővetés következett, majd zsbongva szétszéledtek.

Körülbelül félóra múlva kezdtek szállingózni az irodába, hónapok

alatt pokrócokkal, kesztyűkkel, meleg alsóruhákkal. Volt, aki hócsizmát, bélelt bőrkabátot hozott. Az egyik egy pár siléccel jelent meg. Mosolyogva, szó nélkül letették a holmikat az asztalra; pár pillanatra megálltak, mintha elismervényre várnának. Bándy bizonyos volt benne, a tegnapi zsákmány felét se hozták vissza. Hogy tegnap este megrakodva beállhattak a telephelyre, olyan alkalom volt, ami ritkán adódik.

Mikor Bándy végre egyedül maradt, feldúlt képpel Koch állított be és dühös mozdulattal két pokrócot dobott az asztalon lévő rakásra.

— Na, itt van ez a vacak. A fene egye meg az egészet. Tegnap este kaptam Nováktól. Az állat a délelőtti izgalmak hatására megint berüggött. Beszélni se lehet vele... Most legalább meglesz minden hiányunk — tette hozzá később és idegesen felnevetett.

— Hogy érted ezt?

— Hát csak nem akarod tényleg visszaadni? Órűlség lenne!

Bándynak más volt a véleménye. Nem, ezt nem teheti meg, mit szólnának az embereik. Az is bosszantotta, hogy éppen a részeges Novácot bízták meg a pokrócszerzéssel.

De később, mikor összegyűltek szobájában a karpaszományosok s egy üveg rum mellett megbeszélték a teendőket, öreg barátai meggyőzték: nem használna, inkább ártana az ügynek, ha holnap beállítana az ellőhoz a rengeteg lopott holmival. Legfeljebb a siléceket adják vissza. De abba Sárvári nem akart beleegyezni. Elmondta, hogy ő úgysis akart haza írni, küldjék ki a silécét, mert télen okvetlenül szükségük lesz egy sízőre, most legalább nem kell levelezgetnie miatta. Bándy csodálkozva nézte; ott állt a szoba sarkában és nagy szeretettel simogatta a léceket.

A szesz feledtette a nap izgalmaival. Koch néhány pohár felhajtása után megint eljátszotta jól ismert jelenetét. Felállt, ráütött a pisztolytáskájára és kijelentette:

— Most kimegyek az udvarra és főbelövöm magam.

— Hülye — jegyezte meg Kálmán szárazon. Még nem felejtette el az ebéd alatti jelenetet s most örült, hogy lehülyézhetette Kochot, aki szokása szerint levegőzni, megkönnyebbülni ment ki az udvarra. Azt jelentette be minden alkalommal ilyen drámaian.

Csendes, eseménytelen napok következtek. O.-ból kimozdulni nem lehetett, szünet nélkül esett az eső, elkövetkezett a nevezetes „Schlammperiode“, a földes utak járhatatlanok voltak. Korán esteledett, négy óra felé már vigasztalan sötétség borult a városra. Ilyenkor összegyűltek a zászlós szobájában. A tényvázlatról lehetőleg hallgattak, inkább hazakerülésük esélyeit latolgatták fáradhatatlanul. Itták literszámra a feketekávé és mindenféle szeszeket s hat óra felé egyikük-másikuk kidőlt már a sok pálinkától.

Végre egy reggel arra ébredtek, hogy kint süt a nap, hideg fénye dörlepte fákon csillog. Bándy magára kapta a ruháját s reggeli után rögtön gépkocsiba ült, hogy elvitesse magát K.-ra, ahol a vonatparancsnokság székelt. Kis falucska volt egy völgyben, O.-tól tíz kilométerre nyugatra.

Először a hadbírószékre ment. A falu közepén, egy nádtetős parasztházban talált rá. Eppen tárgyalás volt, csak egy írnnokkal beszélhetett.

— Az a lopás... Hárman voltak — bólogatott az írnök. — Két hét múlva lesz a tárgyalás. Szép kis história, olvastam a tényvázlatot.

— Védőt akarok bejelenteni — mondta síri hangon, kissé rendreutasítóan a zászlós. Úgy beszélték meg, Wind vállalja a védelmet. Ő maga jelentkezett. Azt mondta, volt már otthon is dolga katonai ügyekkel.

Pár házzal volt odébb a vonatparancsnokság. Bándy gyalog tette meg az utat. Iszonyú erővel zúdult rá most ez az ügy. Itt fogják tárgyalni, ebben az egérszagú, piszkos viskóban. Itéletet fognak mondani s ez a mopszliképű, púpos írnök is ott fog sündörögni.

A faluban majdnem minden házban valami parancsnokság tanúzott. Lépten-nyomon ténfergő, dologtalan törzstisztekbe ütközött, alig győzte tisztelgésre emelni a kezét. Senki nem várta a leváltást, a hazakerülést olyan rémült türelmetlenséggel, mint ezek az örökké borús kedvű, remegő lábú, öreg ténylegesek. Úgy viselkedtek, mintha szívességből jöttek volna ki a frontra, körülnézni egy kicsit, hogyan vitézkednek ezek az ügyefogyott, tehetetlen tartalékosok. Fájdalmas, sértődött vonás vésődött arcukra, láthatólag nem voltak megelégedve a dolgok állásával.

Komoróczy alezredes, a parancsnoka, pizsamában feküdt ágyán és képeslapot tartott a kezében, amikor a zászlós belépett hozzá. Meleg volt a szobában, mint egy gőzfürdőben. Szanaszét színházi lapok, újságok hevertek. Az alezredes összeaszott, szemüveges, savanyúképű ember volt. Majnem húsz éve már, hogy a honvédelmi minisztériumban szolgált, íróasztal mellől küldték ki Oroszországba, mert ezredessé való kinevezésének feltétele hathavi frontszolgálat. Nem sok bajuk volt vele, feljűk se nézett, hétszámra nem mozdult ki K.-ból.

— Na, valami baj van? — kérdezte nyugtalanul, anélkül, hogy üdvözölte volna a zászlóst. Fekve maradt. — Ül le valahová.

Bándy leült, de köpenyét nem merte levetni, ki se gombolta, pedig elviselhetetlen volt a hőség.

— Hallottam a tisztí étkedében valamit. Úgy-e, nálatok volt az a lopás? Mondhatom, a gépkocsizók hírnevének nem nagyon használnak az ilyen ügyek, fene egye meg azokat a vaddisznókat. De mind ilyen. Mind lop. A konyakot, amit a feleségem küld, el kell zárnom a ládámba, mert a csicskásom, ez a betörő, minden alkalmat megragad, hogy húzzon belőle. Ilyen alakokat adnak az ember mellé... Hát a tiédet most elcsípték. Tudod, hogy golyót is kaphatnak? Van egy új rendelet.

Bándy majd lefordult a székről. Az egyik színházi lap címlapján félmeztelen nő mutogatta combjait.

— Megfeledkeztek magukról — mondta bágyadtan, de nem vette le szemét a képről.

Az ezredes úgy tett, mintha nem is hallotta volna a megjegyzést.

— Jó nő, mi? — mondta pár pillanat múlva. Bándy zavartan felkapta a fejét. — Mít tudnak azok ott Pesten a mi életünkről. Ulnek az espressókban, színházba, lokálokba járnak. Az a sok kölyök; tele van velük a Váci-utca. Németországban máskép van, annyi bizonyos.

A zászlós udvariasan érdeklődött, mikorra várható az alezredes leváltója. Mert beszéltek, nem marad sokáig már Komoróczy.

— Gyalázat, csak annyit mondhatok. Már régen otthon kellene lennem. Hisz nem tudnak pótolni a minisztériumban, a hadműveleti osztályon minden a feje tetején áll. — Megtapogatta vékony láb-szárát és arca fájdalmasan megrándult. — Nem való ez beteg embernek... De majd megmondom otthon a véleményemet. Persze könnyű nekik Pesten, azoknak ráér a leváltásom... Nektek fiataloknak való a háború. Tudod, ha harminc éves lennék...

Bándy látta, hogy Komoróczyt nem érdekli a hadbíróági tárgyalás. Semmi sem érdekli, csak a hazakerülése. Felállt.

— Szervusz — engedte útjára az alezredes. — Ajánlom, tanítsd meg tisztességre embereidet. Nem kell sokat teketóriázni, köttesd ki őket, ha nem akarnak parírozni. Az rendszerint használni szokott.

Három nap múlva megérkeztek az idézések. Az érdekelték, mikor átvették az irodában, kissé meghökkenve néztek a zászlósra. Bizalmatlanul bámulták, forgatták az írásokat. A zászlós szeretett volna valami biztatót mondani nekik, de nem jutott eszébe semmi. Zavartan piszkálta a körmét és nem mert felnézni rájuk.

Wind is kapott értesítést; védheti a vádlottakat a tárgyaláson.

— Nem lesz könnyű dolog — mondta elgondolkozva és Bándyra meredt. A zászlós kényelmetlenül érezte magát. Tud valamit? Hallott róla, hogy mi történt akkor a pályaudvaron? Hát persze, hogy hallott. A pucérje és a szakácsok, mindenki tud a dologról.

Mintha megveszekedett volna a világ körülöttük, egymást követték a bajok. Alig temették el Kazal örvezetőt, aki ráfutott kocsijával egy orosz tányéraknára, pár nap múlva egy gépkocsi, amelyik a fegyenc-század rakodóit vitte ki reggelenként az állomásra, a rámpa előtt egy alattomos kanyarban felfordult s öt-hat fegyenc kezét-lábát törte.

Kochhal is baj volt. Napról-napra ingerlékenyebb lett, gorbáskodott az emberekkel, mindenkibe belekötött. Délutánonként egyre hamarább elkészült a pálinkaadagjával s egyre gyakrabban jelentette ki: most pedig főbelövöm magam. A közelgő hadbíróági tárgyalásról még mindig nem beszéltek.

— Utálom az egészséget. Az egészséget, úgy, ahogy van. Szeretnék már hazakerülni — bődült el egyszer elkeseredetten. Ekkor már a legreménykedőbbek is sejtették, hogy a leváltásból nem lesz semmi, kint rekedtek. Közben megjött a tél, hó borította a várost, egy reggel tizenöt fok hideget mutatott a hőmérőjük.

Wind nem számolt be róla, de Bándy sejtette, készül a tárgya-

lásra s megbeszélte a három emberrel, mit mondjanak s hogyan viselkedjenek majd a hadbírószágon. Úgylátszik, nem akarta a zászlóst a bűnügy kínos lehetőségeivel nyugtalanítani. Inkább hallgatótt, így hát Bándy sem kíváncsiskodott. Wind ezekben a napokban nem járt ki a rakodáshoz s étkezések közben gyakran panaszkodott, hogy kemény a hús, sótlan a krumpoli. Kímélte magát s mindenkinek tudtára adta, hogy ő most nem szakaszparancsnok, hanem ügyvéd. A zászlós és a többiek jelenlétében gyakran elővette noteszét, át- nézte feljegyzéseit s kopasz fejét simogatva, összeráncolt homlok- kal maga elé meredt.

— Hát majd meglátjuk — dűnnyögte, mintha egyedül lenne. Mikor meglátta a figyelő, elkomorult arcokat, biztató, de fölényes mosollyal, mint az orvos, aki a beteg hozzátartozóit vigasztalja, Koch és Bándy felé fordult:

— Hát majd meglátjuk. Talán nem lesz nagyobb baj. Ha nem csinálnak ott valami marhaságot, egy-két évvel megúszhatják.

Bándy felsóhajtott. Egy-két év. Nem értette, sehogyse fért a fejébe, hogy azt a három embert amiatt a pár pokróc miatt meg- büntessék. Loptak. Ez igaz. De mi ez ehhez a pokolhoz képest, ahová értelmetlenül betaszították őket és ahol az ember annyit sem ér, mint egy kapcarongy? S Kochhal végre már kellene beszélnie. Mi lesz, ha az egyik kikottyant valami olyasmit, hogy az oszlop rak- tára részere loptak? Hisz biztatták őket erre, csak ki kell hallgatni Novák szakaszvezetőt. S Novák elég megbízható-e; ha sor kerül rá, nem fogja-e Kochot vagy akár őt is bemártani? Novák nem afféle frontívó, hanem valódi békebeli alkoholista; a leghajmeresztőbb dol- gokra vállalkozik, de ha a „tettek mezejére kellene lépnie“, rend- szerint holtrészegen horkol valahol.

* * *

Éjszaka hófúvás volt, nehezen haladtak előre a K.-ba vivő úton. Néhányszor elakadtak, ki kellett szállniuk, hogy kitolják az autót a hóból. Bándyval együtt a három vádlott is reménykedett, hogy olyan hótörleszhez érnek, amelyen nem tudnak túljutni. De aztán félórás késéssel mégis megérkeztek.

— Na végre! — mondta a nőies vonású, petyhüdtarcú, vörö- sesszöke őrnagy, mikor beléptek a házikóba. Wind találta fel magát legelőbb, összevágta a bokáját, bemutatkozott. Az őrnagyot Cságo- ly- nak hívták, ő volt az ügyész.

— Én védem őket — magyarázta Wind.

— Jó, jó. Menjetek be. — Az ügyész az ajtó felé mutatott, amelyik a belső helyiségbe nyílt. — És te? — A zászlósra nézett, aki kint maradt a benyílóban.

— Én vagyok a parancsnokuk.

Az őrnagy bólintott. Cigarettdát sodort, tudomást se látszott már venni Bándy jelenlétéről. A zászlós az ablakhoz húzódott, onnan bámult az őrnagyra. Ahogy meglátta, ismerős volt neki. Milyen sze- rencse — gondolta boldogan. Nem is tudta titkolni felfedezését.

— Bocsánatot kérek, őrnagy úr, úgy-e, a Faludi-gimnáziumba járt?

Az őrnagy álmosan felnézett és megnyálazta a cigarettapapírt.

— Együtt tetszett járni a bátyámmal, Bándy Jenővel. A bé-be, Gondán volt az osztályfőnökük. Öccse vagyok, a kis Bándy.

— Megismertél? Egyszóval te vagy a kis Bándy. A bátyád jó futballista volt. Dadogott.

— Már nem dadog.

— Hol van?

— Pesten.

— Nem úgy. Mit csinál?

— Kereskedő, van egy vaskereskedése a Krisztinában.

— Kereskedő, az nem rossz. És otthon van, Pesten. Az se rossz, mi?

Az őrnagy szívta a cigarettáját s közben köpködött.

— Micsoda vacak dohány. Persze Pesten nem ilyen szív-
nak, mi?

Hallgattak. Bándy gondolkozott, hogyan fogalmazza meg, amit mondani akar az őrnagynak. Sietnie kell, minden pillanatban kez-
hetnek a tárgyalást.

— Őrnagy úr kérem, mint már tetszik tudni, azok ott bent az én embereim. Nagyon jóra való, rendes emberek.

— Ismerem ezt. Loptak. Az első vonalban harcolók téli fel-
szerelését lapták el. Piszok sofőrök.

— Megtévedtek...

— Mindegy. Példát kell statuálni.

Eltaposta a cigarettát és bement a tárgyalóhelyiségbe.

Bándy próbált hallgatózni, de nem sokat hallott. Bekukucsált egy ajtóreszen. Három törzstiszt ült egy hosszú asztal végében. Ők fognak ítélni. Az egyiket ismerte, állatorvos a hadtestparancsnokságon. Egyszer kölcsön adta neki Kurszkban a személygépkocsiját. Nem lehet rossz ember, jó arca van. A vádlottak egy padon ültek egymás mellett. Személyi adataikat kérdezték ki tőlük. Wind főlényes, magabizó arccal ült az asztal másik végén. Látszik rajta, hogy élvezzi: szakaszvezető léteire egyenrangú most ezekkel a tényleges tisztekkel.

A nyomottarcú írnök lépett be, abba kellett hagynia a kukucs-kálást. Egy csajka meleg tejet tett az asztalra s elkezdett villára szúrt kenyérdarabkákat mártogatni bele.

— Ronda hideg van — mondta. — Miért nem megy be zászlós úr?

Nem, abból igazán nem kér. Így is majd szétveti az idegesség. A vörös Cságolytól nem sok jót várhat. Piroskának hívták a gimnáziumban. Sohasem volt dolga még bírósággal. De talán mégsem ártott, hogy megmondta neki, hogy a bátyjával járt. De mit lehet tudni, milyen emlékeket kavart fel benne?

Fülelt, az írnök csendesesen csámcsogott. Göndör hangját hallotta. Remegő hangon tagadta a vádat. Világéletében becsületes ember volt. A pokrócok, amiket az ülés alatt találtak, a sajátjai.

Utána Gullner következett. Sértődött hangon önérzetesen tiltakozott. Mikor úgy érezte, hogy ez nem elég, az ügyész felé fordult.

— Az őrnagy úrékhoz is én jártam a gázdíjat beszedni — mondta majdnem felháborodva. — A nagyságos asszony is jól ismer.

Kis csend következett. A megjegyzés, úgylátszik, nem maradt hatás nélkül.

— Csunya telünk lesz, zászlós úr — szólalt meg az írnök. Bándy nem tudott tovább fülelni. — Mi lesz, ha megindul az a sok orosz?

Bándy nem válaszolt. Fogná be a száját ez a boldogtalan. De nem, járt a szája, egyre sopánkodott.

— Három gyermekem van otthon...

Kinyílt az ajtó, Wind jelent meg.

— Minden rendben van — súgta oda Bándynak. — Remekül viselkednek. Göndört talán fel is mentik. — Arca ragyogott a büszkeségtől. — Pedig Cságoly nehéz fiú.

Már el is tűnt megint. Az írnöknek nem állt be a szája, Bándy egy szót se hallhatott. Kisvártatva izgatott arcú honvéd lépett be a szobába. Kezében írást lobogtatott, az írnök orra elé tette. A zászlósnak ismerős volt, de a nagy izgalomban nem tudta, hol látta. Az írnök fogta a papírt és bement vele a szobába.

— Várjon. Majd hívják — jött vissza csakhamar.

A zászlós közben méregette, szerette volna tudni, honnan ismeri ezt az embert. De megjelenése nem ígért semmi jót. Valószínűleg tanu s erre a tárgyalásra van megidézve.

— A mindenit ennek a hónap — szólalt meg a honvéd. — Már attól féltém, sohasem érünk ide.

Megismerte a hangját. Ez az az alak, aki ott az ellő előtt átkutatta Göndör gépkocsiját. De már hívták is. Nem maradt bent sokáig. Mikor visszajött, nagyon elégedettnek látszott, mint aki tudja, hogy hasznos, jó munkát végzett.

— Most aztán beolvastam nekik — mondta később és leült egy sarokba.

A zászlósnak már ahhoz se volt kedve, hogy hallgatózzék. Most már csak azt kívánta, legyen vége a kinszenvedésnek.

Tíz perc múlva kivágódott az ajtó. Cságoly jelent meg feldűlt arccal.

— Ilyen pimaszul tagadni! — mondta dühösen.

Bándy úgy érezte, nagy baj van. Az ellős tanu mindent elrontott.

— Pedig rendes emberek. Megtévedtek — ismételte csökönyösen. Könyörögve nézett az ügyészre: én vagyok az a kis Bándy, Piroška ne dühöngj, bocsáss meg annak a szerencsétlen három embernek.

— Legalább bevallanak. — Az ügyész még mindig ingerültnek látszott, de hangja valamivel engedékenyebb volt, mint előbb. — Te meg hol kujtorogsz megint? — szólalt az írnökra.

Bándy felhasználta az alkalmat, az ajtóhoz ment és kihívta Windet. Elismételte neki Cságoly szavait. Wind bólintott és vissza-

ment a szobába. Az ajtó nyitva maradt utána, a zászlós látta, ahogy odamegy a három emberhez és súg nekik valamit. Csakhamar sorban mind a hárman felálltak és bevallották a lopásokat.

— Most már nem számít — kiabálta az ügyész, amikor tudomást szerzett a vallomásokról s berohant a szobába.

Negyedóra mulva kint voltak az utcán. Gullner és Csanák öt évet, Göndör kettőt kapott. De csak háború befejezése után kell leülniük, így szólt az ítélet. S ez volt a fontos.

— A háború befejezése után, fiúk — szólt Wind, amikor már autóban ültek és ravaszkásan rájuk kacsintott. Elértették a kacsintást, volt annyi eszük, ők is tudták, mit jelent az, hogy majd a „háború befejezése után”. De vigságra azért nem volt nagy kedvük. Fáradtak, kimerültek voltak. Még a mokány Csanák is kókadtan ült a gépkocsiban. Gullner sértődött mártírarccal gubbasztott a sarokban.

Besötétedett, amikor hazaértek. Mindenki boldogan fogadta az ítéletet: körülbelül annyit jelentett, mintha felmentették volna őket. Wind ünnepeltette magát, újra és újra elmesélte, hogyan folyt le a tárgyalás.

— Nem jogászok azok — legyintett.

Csupán Sárvári nem tudott osztozni a többiek jókedvében, savanyú képpel ült köztük.

— A háború befejezése után? Mi lesz akkor! — mondta keserűen mosolyogva.

Ebéd után Kálmán innivalót hozott. Ezúttal saját készletéből. Ilyen nagy napot meg kellett ünnepelni. Pedig ezek az üvegek piculykák vásárlására voltak félretéve.

Mikor elkövetkezett az ideje, Koch felállt.

— Na, tovább nem vacakolok. Nincs értelme. Szervusztok — szólt és indult az ajtó felé.

Rá se hederített már senki. Pár pillanat mulva revolverlövésre riadtak. Felugrottak, rohantak ki az udvarra. Koch ott állt kint a havon, kezében füstölgött még a fegyver. A hold fénye szétfolyt a havon, nem messze kutya üvöltött.

— Meglógott a ronda dög. Minden éjszaka az ablakom alatt vinnyog.

A zászlós felé fordulva beszélt, mintha a többiekről tudomást se vett volna. Különös, kérdő tekintet mered a tisztre.

— Te barom, te — mondta Bándy meghatott, lágy hangon. Aztán odament Kochhoz és átölelte. A szeméből kibuggyanó két nagy könnycsepp végigfolyt pufók, gyerekes arcán.